

Din va axloqning jamiyat taraqqiyotidagi o'рни

Lazokat Mirzakarimova
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu ishda din va axloqning jamiyat taraqqiyotidagi o'рни tahlil qilinadi. Din - insonning e'tiqodi, ma'naviyati va hayotiy qadriyatlarini elgilovchi tizim sifatida ta'riflanib, u axloqiy normalarning shakllanishida asosiy manba ekanligi ko'rsatib beriladi. Axloq esa inson xulq-atvorini tartibga soluvchi qoidalar majmui sifatida talqin etiladi.

Kalit so'zlar: din, globallashtirish, korrupsiya, sotsiologiya, axloqiy buzilish, jamiyatni sog'lomlashtirish, iqtisodiy, axloqiy me'yorlar

The role of religion and morality in the development of society

Lazokat Mirzakarimova
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This work analyzes the role of religion and morality in the development of society. Religion is defined as a system that determines a person's beliefs, spirituality and life values, indicating that he is the main source in the formation of moral norms. And morality is interpreted as a set of rules that regulate human behavior.

Keywords: religion, globalization, corruption, sociology, moral decay, community wellness, economic, moral standards

KIRISH: Insoniyat tarixiga nazar tashlaganda, har bir jamiyatning taraqqiyoti faqat moddiy ne'matlar, iqtisodiy rivojlanish yoki siyosiy kuch bilan emas, balki uning ma'naviy-axloqiy poydevori bilan ham bevosita bog'liq ekani yaqqol ko'zga tashlanadi. Jamiyat hayotida din va axloq qadim-qadimdan muhim o'rin egallab kelgan bo'lib, ular insonning hayot falsafasini, qarashlarini, xulq-atvorini shakllantiruvchi eng kuchli omillardan biri sifatida maydonga chiqqan. Zamonaviy ilmiy qarashlarda bugungi kunda sotsiologlar va ma'naviyatshunos olimlar (Giddens, Durkheim, Weber) ta'kidlaydi: Din jamiyatni birlashtiruvchi ijtimoiy institutdir. Axloq jamiyatning normativ tizimini tashkil qiladi.[9] Din - insonni yaratuvchi kuchga bog'lovchi, uning ruhiy ehtiyojlarini qondiruvchi, jamiyatni ma'naviy jihatdan birlashtiruvchi tizimdir. Axloq esa insonning kundalik xatti-harakati, muomalasi, boshqalar bilan muloqotini tartibga soluvchi, jamiyatda ma'lum odob me'yorlarini shakllantiruvchi qadriyatlar majmuidir. Ushbu ikki tushuncha bir-biridan ajralmas bo'lib, ular jamiyatning

ma'naviy poydevorini yaratadi, insonlar o'rtasida adolat, halollik, mehr-oqibat kabi ulug' fazilatlarini shakllantiradi. Bugungi globallashtirish davrida texnologiya, iqtisodiyot va axborot tez rivojlanayotgan bo'lsa-da, ma'naviy qadriyatlar va axloqiy mezonlarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki jamiyatning moddiy taraqqiyoti ma'naviy poydevorsiz bo'lsa, uning rivoji barqaror bo'lmaydi. Korrupsiya, adolatsizlik, axloqiy buzulish, zo'ravonlik kabi illatlar ko'paygan jamiyatda hech qachon haqiqiy taraqqiyot bo'lmaydi. Shu jihatdan, din va axloq inson ongini poklaydigan, jamiyatni sog'lomlashtiradigan, taraqqiyotning yo'nalishini to'g'rilaydigan muhim omillardir. Islom dini tarixiga nazar tashlasak, ilm-fan, madaniyat, bunyodkorlik, adolat, tartib-intizom kabi qadriyatlar aynan diniy-ma'naviy tamoyillar asosida shakllanganini ko'ramiz. Buxoro, Samarqand, Bag'dod, Andalusiya kabi ilm maskanlarining dunyo tamaddunida o'chmas iz qoldirganligi ham diniy qadriyatlar bilan uzviy bog'liq.[3] Demak, din va axloq faqat ma'naviy tushunchalar emas, balki jamiyatni yuksaltiruvchi strategik kuchdir

- Ma'naviy-ruhiy vazifa - inson ruhiyatiga taskin berish, hayot ma'nosini shakllantirish;

- Axloqiy vazifa - yaxlit axloqiy mezonlarni belgilash;

- Ijtimoiy vazifa - jamiyatni birlashtirish, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash.

Din jamiyatdagi axloqiy qoidalar, ma'naviy qadriyatlar, odob-axloq me'yorlarining manbai sifatida baholanadi.[1] Din va axloqning o'zaro bog'liqligi. Ko'plab diniy-falsafiy manbalarda, xususan:

“Dinshunoslik asoslari”

“Islom axloqi”

Abu Nasr Farobiy asarlarida din va axloq bir-biridan ajralmas tushuncha sifatida ta'riflanadi. [5] Islomda axloq - imonning amaliy ko'rinishidir. Payg'ambarimiz Muhammad [s.a.v]: “Men chiroyli axloqni mukammal qilish uchun yuborildim” deganlar. Demak, axloq - dindan oziqlanadi, din esa axloq orqali hayotga tatbiq etiladi.

1. Din - jamiyatning ma'naviy poydevori.[2] Din qadimdan inson naqadar taraqqiy etgan bo'lsa ham, uning ma'naviy ehtiyojlarini qondirib keladi. Dinning ijtimoiy vazifalari:

- Birlashtirish - diniy qadriyatlar odamlar o'rtasida birlik va totuvlik yaratadi.

- Tartibga solish - din jamiyatda ma'lum axloqiy me'yorlarni belgilab, yomonlikdan qaytaradi, yaxshiga undaydi.

- Tasalli berish - muammolar va qiyinchiliklar davrida ruhiy tayanch bo'lib xizmat qiladi.

- Adolat mezoni - ezigulik, halollik, adolat kabi tushunchalarni mustahkamlaydi.

- Islom dini ham jamiyat taraqqiyotini “ilm”, “halollik”, “mehnat”, “adolat” asosida qurishni targ'ib qiladi. Shuning uchun ham islom tarixida ilm-fan va madaniy ravnaq topgan.[10]

2. Axloq - jamiyatning ma'naviy darajasini belgilovchi mezon.[4] Axloq - bu inson xulq-atvorini boshqaruvchi qoidalar majmui. Jamiyatda axloqiy me'yorlar qancha kuchli bo'lsa, taraqqiyot ham shuncha barqaror bo'ladi.

Axloqning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni:

Odamlar o'rtasida ishonch hosil qiladi - ishonch bor joyda iqtisod, ta'lim va siyosiy tizim rivojlanadi.

Yaxshi muhit yaratadi - halollik, poklik, odob, tartib kabi fazilatlar ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Korrupsiya va adolatsizlikning oldini oladi - bu esa har qanday davlat rivojining asosidir.

Oila institutini mustahkamlaydi - mustahkam oila esa mustahkam jamiyatning garovidir.

3. Din va axloqning o'zaro bog'liqligi

Dinning asosiy maqsadlaridan biri odamlarni axloqiy barkamollikka yetaklashdir.[6] Islomda axloqiy fazilatlar juda yuqori o'rinda turadi: Halollik, Kamtarlik, Mehr-shafqat, Roziq bo'lish (Kechirimli), Adolat, Ota-onaga hurmat. Demak, din va axloq bir-birini to'ldiruvchi ikki asosiy tushunchadir. Din axloqqa ma'naviy zamin yaratadi, axloq esa dinning hayotdagi amaliy ko'rinishidir.

4. Jamiyat taraqqiyotiga ta'siri

Din va axloq jamiyat rivojlanishiga quyidagi yo'llar bilan ta'sir ko'rsatadi:

1) Ma'naviy yuksalish. Ma'naviyati kuchli jamiyatda jinoyatchilik kamayadi, o'zaro hurmat va birdamlik kuchayadi.

2) Ijtimoiy barqarorlik. Axloqiy qadriyatlar barqaror jamiyat tug'diradi, tartibsizlik va nizolar esa kamayadi.

3) Ilm-fanni qo'llab-quvvatlash. Islom dinida ilm olish buyurilgan. Tarixda Buxoro, Samarqand, Bag'dod, Andalusiya kabi markazlar aynan diniy ilm-ma'rifat tufayli gullab-yashnagan.

4) Adolatli boshqaruv [7]. Adolat - taraqqiyotning eng muhim omillaridan biri. Din esa adolatni boshqaruv va hayotning barcha jabhalariga singdiradi.

Xulosa: Din va axloq jamiyatning ma'naviy-ruhiy ustuni bo'lib, ular jamiyatning barqaror rivojlanishi, insonlar o'rtasidagi totuvlik va adolatni ta'minlaydi. Ma'naviy jihatdan boy bo'lgan jamiyat iqtisodiy, siyosiy, madaniy jihatdan ham yuksaladi. Din jamiyatni birlashtiruvchi kuch. Axloq - jamiyatni yuksaltiruvchi mezon. Ikkisi birlashganda esa jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy taraqqiyoti ta'minlanadi. Din va madaniyat axloq va san'at bilan uzviy bog'liq bo'lgan tushunchadir. Ularning har biri jamiyatning axloqiy, estetik va ma'naviy hayotiga ta'sir qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abu Homid G‘azzoliy. Ihyo ulum ad-din (Din ilmlarini tiriltirish). - Toshkent: Movarounnahr, 2018.
2. Islom Karimov. Yuksak ma’naviyat-yengilmas kuch. - Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. Abdulla Sher. Dinshunoslik asoslari. - Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019.
4. Tolipov O., Jamolxonov H. Ma’naviyat asoslari. - Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi nashriyoti, 2017.
5. Imom Buxoriy. Al-Jome’ as-Sahih. - Riyod: Dar-us-Salam, 2012. (Tanlangan boblar)
6. Qur’oni Karim. (Tarjima va izohlar: Abdulaziz Mansur). - Toshkent: Tohir Malik nashriyoti, 2017.
7. Xayrullayeva, N. J. (2026). ANALYSIS OF EXISTING TECHNOLOGIES FOR FORMING GENDER CULTURE IN PRIMARY GRADES. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (5), 6-8.
8. Jamolkhonovna, K. N. (2026). THEORETICAL FOUNDATIONS AND NECESSITY OF INTEGRATING THE ETHNOPEDAGOGICAL APPROACH AND GENDER TOLERANCE. Научный Фокус, 3(34), 554-560.
9. Xayrullayeva, N. J. (2026). Etnopedagogik yondashuv asosida bo ‘lajak pedagogika o ‘qituvchilarida gender tolerantlikni rivojlantirish. Science and Education, 7(5), 434-439.
10. Khayrullayeva, N. N. (2024). The Influence of Persian Classical Literature on English Literature. International Journal of Language Learning and Applied Linguistics, 3(4), 107-111.
11. Jamolxonovna, X. N. (2025). Gender tolerantlikni rivojlantirishda etnopedagogik metodlarning ilmiy-pedagogik ahamiyati. Fergana methodical school, (3), 108-114.
12. Jamolxonovna, X. N. (2025, October). THEORETICAL FOUNDATIONS OF STUDYING GENDER TOLERANCE IN STUDENTS BASED ON AN ETHNOPEDAGOGICAL APPROACH. In London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation (LIMCMRI) (Vol. 2, No. 1, pp. 68-71).
13. Jamolxonovna, X. N. (2025, October). TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF GENDER TOLERANCE IN STUDENTS ON THE BASIS OF AN ETHNOPEDAGOGICAL APPROACH (ON THE EXAMPLE OF PEDAGOGICAL SCIENCES). In Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation–SICMRI 2025 (Vol. 1, No. 2, pp. 37-41).
14. Erkinova, M. M. Q., & Kamolova, A. O. (2026). Inklyuziv ta’limda pedagogik mahoratning o ‘rni va ahamiyati. Science and Education, 7(5), 152-156.